

Mii lea borasdávda?

Dieđut Borasdávdearvvis

Borsdávda lea čoahkkedoaba sullii 200 iešguđetlágan borasdávddaide. Dain leat olu ovttaláganvuodát, muhto lea maid olu mii earuha daid nubbi nuppis. Dan dihte leat dávdamannolagat, divššut ja vásáhusat iešguđetláganat.

Mat leat borasdávdda dovdomearkkat?

Rumaš buvttada čađa áiggi ođđa seallaid daid seallaid sadjái mat lunddolaččat jápmet. Sealla geardu iežas árbeávdnasa (DNA) vai ođđa seallat sáhttet buvttaduvvot, ja juohkása guovtti sellii, ja dasto njealji jna. Go lea borasdávda, de leat šaddan mutašuvnnat (vahágat) sealla árbeávdnasii, nu ahte sealla juohkása summal. Borasdávdeallat čoahkkanit ja šaddet šattalmassan dan orgánas gos leat álgán stuorrut (primárašattalmas dahje álgošattalmas). Leukemiiija ja sullasaš borasdávddaid okta-vuodas mat leat vuolgán varraseallain, dávjá ii šatta šattalmas, muhto dan sadjái gártet borasdávdeallat varra- dahje lymfasuonaid birrajođaldahkii.

Borsdávddat sáhttet ovdánit iešguđetge leavttuin. Muhtunlágan borasdávddat ovdánit jođánit, ja earáláganat ges šaddet logenára jagiid ovdal go fuomášuvvot. Daid iešguđetlágan borasdávddaid borasdávdeallat láhttejit iešguđetgeládje, man dihte juohke ovttaskas borasdávдахámis leat iešguđetlágan vuollejoavkkut ja váralašvuodadásit. Dan dihte rievddada vásáhus, ovdáneapmi, dikšu ja prognosa olbmoss olbmui.

Manne leat borasdávddas dávdamearkkat?

Dađi mielde go šattalmas stuorru, de dat šaddá dego guvhlín dahje čoaltun mii dovdo dahje oidno. Borasdávdašattalmas sáhttá maid čuočcat orgánadoibmii dan orgánas gos dat lea. Jus šattalmas lea vuoinjamaččain, de sáhttá dego dohppehallat epilepsijai, jus lea geahpesborsdávda, de sáhttá pasieanta oažžut gosahaga ja lossavuoinjahaga, ja muđui bákčasiid ja vuolšši rupmašis mii sáhttá dagahit febera, váibbasvuoda, váibmogákkaheami ja heajos borranlusttu.

Manne šaddet borasdávddat?

Sihke árbálašvuoha ja eallinvuohki sáhttet váikkuhit dasa galle mutašuvnna čuožžilit, ja dan jáhkehahttivuhtii ahte oažžu go olmmoš borasdávdda. Unnimusat okta golmma borasdávdadáhpáhusain bohtet min eallinvuogis. Mii eat sáhte dáhkidit ahte eat oaččo borasdávdda, muhto mii sáhttit dahkat válljemiid mat unnidit riskka, nu go duhpátgeavaheami, unnit juhkat alkohola, suodjalit iežamet beaivváža vuostá, lihkadit ja borrat dearvvašlaččat.

Eará oahpes riskafáktorat leat earret eará radonsuonjardeapmi ja go dávjá šaddat leat kemikáleid lahka, ovdamearkka dihte barggu oktavuodas. Idjabargu lea maid riskafáktor. Vaikko mii dovdat olu riskafátoriid, de lea ain váttis gávdnat čielgasis manne muhtumat ožžot borasdávdda ja earát eai.

Muhtun baktearat ja virusinfekšuvnna, earret eará HPV (humant papilloma virus), lokte borasdávdariskka.

Borasdávdeallat eai njoamo olbmossuolbmui.

Gaskal vihtta ja logi proseantta borasdávdadáhpáhusain leat árbbi dihte. Muhtumiin sáhttá duođastit oahpes riskagenaid. Eatnasiin duođastuvvo árbbálašvuohta dainna go mánggasis bearrašis lea ovttalágan borasdávda dahje leat dakkár borasdávddat mat sáhttet gullat oktii. Jus várohuvo árbbálaš borasdávda, de galgá pasientii ja bearrašii fálojuvvot genehtalaš rávvejupmi ja guorahallan maid medisiinnalaš genetiikka erenoamášossodagat lágídit.

Viidáneapmi (metastása)

Borasdávdešattalmas viidána go borasdávdeallat fievrreduvvojat varra- ja lymfajohtolagaid mielde eará sadjái rupmašis. Borasdávdeallat sáhttet beassat eará orgánaid gođđosiid sisa ja ráhkadit odđa šattalmasaid dohko. Jus čiččeborasdávda lea leavvan geahppáide, de dat leat čiččeborasdávdeallat mat leat dahkan dan odđa šattalmasa geahppái, eai ge geahpesborasdávdeallat. Dán oktavuodas ii leat dat dávda mii lea geahppás geahpesborasdávda, muhto čiččeborasdávda mii lea viidánan geahppái.

Borasdávdeallat sáhttet viidánit eanas orgánaide rupmašis, muhto dávjá dat viidánit álggossuolmaide váldošattalmasa lahka. lešgudeatlágan borasdávddain leat tendeanssat viidánit dihto orgánaide.

Muhtomin bohtet vuosttaš dávdeallat viidáneami dihte. Viidáneapmi sáhttá čuožžilit mánuid dahje jagiid manjel, ja de lávejit lohkat borasdávdda leat máhccan.

Iskkadeapmi ja dikšu

Ovdal go vállje divššu, de lea dárbbašlaš bidjat dárkilis borasdávdeadiagnosa ja oážžut bajilgova dávdaovdáneamis. Man guhká dat ádjána, rievddada. Seallaiskosat, gođđisikkosat ja lassisikkosat nu go røntgen, CT, MR, ultrajietna dahje PET-scannen fertejit dáhkkajuovvot oážžun dihte oppalaš gova olles dávdagovas.

Go buot dárbbašlaš iskkadeamit leat dáhkkajuovvon ja vástáduosat leat bohtán, de čoaikkana fágaidrasttildeaddji joavku mas leat kirurga, borasdávdeadoavttir (onkologa), røntgendoavttir (rádiologa), patologa ja vejolaččat earát dahkat mearrádusa divššu birra.

Olu pasieanttaid ja oapmahaččaid mielas lea čielggadanáigi lossat. Oapmahaččat ávžžuhuvvojat maid oassálastit diehtojuohkin-ságastallamiidda.

Borasdávdda páhkkamannolat galgá veahkin buoridit einnostahttivuođa ja unnidit vuoridánáigi čielggadan- ja dikšunmannolagas. Dan dihte leat biddjuovvon ávžžuhuvvon, rávveaddji áigemearit čielggadeapmái, diagnostihkkii ja dikšunálgaheapmái.

Dábáleamos vuogit dikšut borasdávdda leat kirurgiija, suonjardikšu ja seallamirku. Daid lávejit addit juogo sierra dahje kombineret.

Guovtti pasieanttas, geain leat ovttalágan borasdávddat, sáhttet leat goabbatlágan šattalmasat. Árbeávdnasiidda sáhttet leat šaddan iešguđetlágan vaháгат (mutašuvnnat). Dan dihte sáhtta dakkár divššus mii ovttá pasientii doaibmá bures, leat unnán ávki nubbái. Dainna dieđuin borasdávđaseallaid birra, bođii doaba persovdnaheivehuvvon dikšu.

Ahki, oppalaš veadju ja eará dávddat sáhttet maid váikkuhit divššu válljemii.

Borasdávddadivššu ulbmil vuolgá das man dásis dahje man muttus dávda lea go dikšu álggahuvvo.

Jus dávda lea árra dásis, de lea álgomihttu ahte pasieanta galgá oalát dearvvašnuvvat (kuratiiva dikšu).

Čuohpadeami oktavuodas addojuvvo dávjá lassidikšu billistan dihte borasdávđaseallaid mat leat báhcán ja eastadan dihte borasdávdda máhccamis.

Muhtumiin lea buoritmeahttun borasdávda dan rájes jo go vuohččan fuomášuvvo. Earát vásihit ges ahte borasdávda máhccá fas maŋŋel go leat ožžon divššu ja leamašan borasdávdda haga muhtun áigodaga. Dat sáhtta de leat buoritmeahttun. Divššu ulbmil lea de gozadit dávdaovdáneami guhkidan dihte eallináiggi ja geahpidan dihte dávdamearkkaid (váidudeaddji, palliatiiva dikšu). De lea erenoamáš dehálaš váidudit bákčasiid, váibmogákkahaga ja eará givssiid, oažžut psykososiála doarjaga ja buoridit eallinkvalitehta.

Oallugat ellet guhká kronalaš borasdávddain maid ii sáhte buoridit, ja earát ges besset eret borasdávddas ja oalát dearvvašnuvvat, muhto ellet olu lassiváikkuhusaiguin. Goappaš oasis sáhttet dahkat váttisin máhccat seammalágan beaivválaš eallimii go movt lei ovdal dávdda. Veajuiduhttin ja lášmmohallan galget addit dutnje vejolašvuođa birget daid rievdamiiguin mat bohte dávdda ja divššu mielde.

Borasdávddat Norggas

Norggas leat dál eanet go 30 000 odđá borasdávdadáhpáhusa jagis. Leat ain eanet dievdoolbmot go nissonolbmot geat ožžot borasdávdda. Borasdávda boahtá eanas vuorasolbmuide. Gaskamearálaš ahki oažžut buotlágan borasdávddaid lea máŋga jagi leamašan 69 jagi. Dábáleamos borasdávda maid dievdoolbmot ožžot lea ovdaráksáborasdávda, ja nissonolbmot ges čižžeborasdávdda. Dábáleamos borasdávddat goappašat sohkailettiin leat geahppáin ja gassa- ja bahtačoalis. Eamidielkoborasdávda lea viđadin dábáleamos borasdávda.

Čieža olbmo juohke logi olbmossat geat leat ožžon borasdávdda ellet vihtta jagi maŋŋel go leat geargan divššuin. Dát lohku lassána eanas borasdávdaheamiid ovdas.

Borasdávdalinjá 800 57 338

Movt mii sáhttit veahkehit?

Leat buresboahhtin váldit oktavuoda go leat jearaldagat borasdávdda, ekonomijja ja vuoigatvuodaid birra, ja go lea dárbu hupman muhtumiin. Bálvalus lea fáldat borasdávdabuhcciide, oapmahaččaide, fágaolbmuide ja eará berošteddjiide. Sáhtát válljet leat anonyma. Mii addit dieđuid Borasdávdasearvi legáhtaid birra borasdávdabuhcciide geain leat ekonomalaš váttisvuodát.

Geat mii leat?

Borasdávdalinjás barget buohccidivššárat, sosionomat ja juristtat geain lea jávohisvuodageasku.

Movt oaččut min ságaide?

Telefovna bokte 800 57 338 – bálvalus lea nuvtá go ringe fástatelevonnain.

Dasa lassin sáhtát sáddet e-boastta deike kreftlinjen@kreftforeningen.no ja sáhtát čálašit minguin neahttasiiddus kreftforeningen.no.

GUOVDAGEAINNU SUOHKAN
Kautokeino kommune
Kreftkoordinatør

Sámegillii jorgalan:
Inger Máret Ánne Eira

SÁMEDIGGI SAMETINGET

KREFTFORENINGEN

MII LEA BORASDÁVDA?

Almmuheaddji: Borasdávdasearvi, Postboks 4, Sentrum, 0101 Oslo
Telefovna: 21 49 49 21, E-boasta: post@kreftforeningen.no, Fágalaš ovddasvástádus: Anne Grasdal
kreftforeningen.no